

**TEXNIKA OLIY TA'LIMI TALABALARINING MEDIAMATERIALLAR
BILAN ISHLASH KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH****Shermatova Dilfuza Yakubjanovna ¹**

¹ Namangan Davlat Texnika Universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrası
katta o'qituvchisi (shermatovadilfuza57@gmail.com)

**MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:**

Received: 07.05.2025

Revised: 08.05.2025

Accepted: 09.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

mediamadaniyat,
raqamli savodxonlik,
texnika oliy ta'limi,
axborot-kommunikatsiya
texnologiyalari, media
kompetensiya, tanqidiy
fikrlash, multimediya
resurslar.

Global raqamli transformatsiya davrida ta'lim tizimining barcha bosqichlari oldida media axborot muhitiga integratsiyalashgan, media vositalardan ongli va tanqidiy foydalanishga qodir bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari talabalarining mediamateriallar bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirish zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga chuqur singib borayotgan bir davrda ustuvor ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada media kompetensiyaning ilmiy-nazariy asoslari, texnika sohasi talabalari uchun uning ahamiyati, tarkibiy komponentlari, o'ziga xos xususiyatlari, hamda uni rivojlantirishning metodik yo'llari keng yoritilgan. Bundan tashqari, maqolada texnik mutaxassislar uchun dolzarb bo'lgan vizual axborotlar bilan ishlash, ma'lumotlarni interaktiv vositalar orqali taqdim etish, mualliflik huquqlari va axborot xavfsizligi masalalariga ham alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

KIRISH. Zamonaviy dunyoda texnologik taraqqiyot va raqamli transformatsiya sharoitida ta'limning mohiyati va mazmuni keskin o'zgarib bormoqda. Raqamli savodxonlik, tanqidiy tafakkur, media madaniyat kabi ko'nikmalar endilikda har bir mutaxassis uchun zaruriy kompetensiyalar qatoriga kiradi. Ayniqsa, texnik yo'nalishlarda ta'lim olayotgan talabalar uchun mediamateriallar bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirish va uni rivojlantirish ularning kasbiy faoliyatida to'laqonli raqamli axborot muhitida ishlash, texnik loyihalarni media formatda ishlab chiqish, tahlil qilish va taqdim etish imkonini beradi.

Mediamadaniyat va media savodxonlik tushunchalari avval ko'proq ijtimoiy va gumanitar yo'nalishdagi ta'lim bilan bog'langan bo'lsa-da, hozirgi global informatizatsiya davrida bu kompetensiyalar texnik va tabiiy fanlar sohasi uchun ham ayni dolzarb bo'lib qolmoqda. Chunki bugungi kunda har qanday texnologik mahsulot yoki innovatsion loyiha nafaqat texnik jihatdan mukammal bo'lishi, balki uni tushunarli, estetik va interaktiv tarzda taqdim eta olish malakasini ham talab qiladi.

Shu sababli texnika oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarni nafaqat kasbiy bilimlar bilan, balki media vositalar yordamida axborot bilan ishlash, uni tahlil qilish, qayta ishlab taqdim etish kompetensiyasi bilan ham qurollantirish muhim vazifa bo'lib bormoqda. Ushbu maqolada ayni kompetensiyaning nazariy asoslari, texnika yo'nalishiga xos jihatlari va uni shakllantirishning zamonaviy metodik yechimlari tahlil qilinadi.

1. Mediamateriallar bilan ishlash kompetensiyasining tushunchaviy asosi

Mediamateriallar bilan ishlash kompetensiyasi – bu zamonaviy shaxsning mediaaxborotni to'g'ri qabul qilishi, uni tanqidiy tahlil qila olishi, ma'lumotlarni qayta ishlashi, kommunikativ vazifalarda ongli va samarali foydalanishi, va eng muhimi, o'zining media mahsulotlarini yarata olish ko'nikmalarini o'z ichiga olgan kompleks kompetensiyadir.

Ushbu kompetensiyaning shakllanishi quyidagi asosiy komponentlarga tayanadi:

- **Axborotni tahlil qilish va baholash ko'nikmasi:** talabalar turli media manbalardagi ma'lumotlarni tahlil qilish, haqqoniylik, ishonchlilik va dolzarblik mezonlari asosida baholashni o'rganadilar.
- **Multimediya vositalaridan ongli foydalanish:** video, grafik, infografika, audio va boshqa raqamli formatlardagi axborotlardan foydalana olish, ularni moslash, tahrirlash va loyihalash.
- **Kreativlik va vizual tafakkur:** murakkab texnik g'oyalarni oddiy, tushunarli va estetik ifodalash salohiyatini rivojlantirish.

• **Axborot xavfsizligi va huquqiy madaniyat:** mediamateriallardan foydalanishda mualliflik huquqi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi, axborot manipulyatsiyalaridan ogoh bo'lish.

• **Kommunikativ strategiyalar:** media orqali muloqot qilish, vizual va tekstual uslublarda aniq va lo'nda axborot yetkazish.

Shu asosda shakllangan media kompetensiya nafaqat talabaning akademik faoliyatini, balki uning kelajakdagi professional kasbiy salohiyatini ham ta'minlaydi.

2. Texnika yo'nalishidagi talabalarning ehtiyojlari va media kompetensiyaning o'ziga xosligi

Texnik soha vakillarining mehnat faoliyati – axborot oqimini tahlil qilish, texnologik jarayonlarni tushuntirish, texnik hujjatlar va grafik tasvirlar bilan ishlash, natijalarni boshqalar bilan samarali almashish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Bu esa ulardan nafaqat texnik bilim, balki media resurslarni to'g'ri talqin qilish va ularni samarali qo'llash qobiliyatini ham talab qiladi.

Texnik yo'nalishdagi talabalarning media kompetensiyasi quyidagi o'ziga xos jihatlar bilan tavsiflanadi:

• **Texnik grafiklarni o'qiy olish va yarata olish:** texnologik sxemalar, chizmalar, CAD dasturlari orqali ishlab chiqilgan modellarni tahlil qilish va ularni izohlab berish.

• **Loyihalarni media formatda taqdim etish:** texnik topshiriq yoki tadqiqot natijalarini taqdimotlar, videodarslar, infografikalar orqali ifodalash.

• **Ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish:** texnik parametrlar va statistik ko'rsatkichlarni grafik ko'rinishda ifodalash ko'nikmasi.

• **Texnik terminologiya va media tili o'rtasidagi uyg'unlik:** murakkab ilmiy atamalarni sodda va tushunarli tilda ommaga yetkazish qobiliyati.

• **Texnik loyihalarda mualliflik huquqini himoya qilish:** texnologik yechimlar va media mahsulotlar yaratuvchiligidan huquqiy asoslarini bilish.

Shuningdek, bunday talabalar uchun media kompetensiyani shakllantirish faqatgina akademik muhitda emas, balki startup loyihalar, onlayn platformalarda mustaqil kontent yaratish va texnik bloglar yuritish kabi faoliyatlarda ham o'z ifodasini topadi.

3. Media kompetensiyani rivojlantirish metodlari va vositalari

Texnika yo'nalishidagi talabalarda media kompetensiyani rivojlantirish ta'lim jarayoniga integratsiyalashgan yondashuvni, innovatsion pedagogik texnologiyalarni va zamonaviy raqamli vositalardan maqsadli foydalanishni talab etadi. Bu borada quyidagi metodlar va vositalar o'z samaradorligini ko'rsatmoqda:

a) Loyihaviy faoliyat asosida o'qitish (Project-Based Learning)

Talabalarning aniq bir texnik masala asosida media vositalar yordamida echim ishlab chiqishlari, uni taqdimot, video rolik, infografika yoki blog shaklida namoyish qilishlari media kompetensiyaning barcha komponentlarini birlashtiradi.

b) Raqamli platformalar va tahrirlovchi dasturlarni qo'llash

Canva, Adobe Creative Cloud, Figma, AutoCAD, Tinkercad kabi vositalar orqali talabalar o'z texnik g'oyalarini vizual formatda ifoda etishadi. Shuningdek, Audacity, OBS Studio kabi dasturlar yordamida video/audio tahriri amaliy mashg'ulotlarga joriy qilinadi.

c) O'quv videolar yaratish va tahlil qilish

Talabalar dars jarayonida yoki mustaqil tarzda o'z loyihalari asosida o'quv video kontent ishlab chiqadilar. Bu ularni nafaqat texnik bilimga, balki auditoriyaga yo'naltirilgan fikrlashga ham o'rgatadi.

d) Multimodal matnlar tahlili

Matn, rasm, video, ovoz kabi elementlar uyg'unligidagi kontentlarni o'rganish orqali talabalar media mahsulotlarni chuqur anglaydilar va tanqidiy tahlil qilish malakasiga ega bo'ladilar.

e) Forumlar, webinarlar, va media musobaqalarda ishtirok

Texnik sohalarga oid hackathonlar, startap tanlovlarida media vositalar bilan ishlash ko'nikmalari real kontekstda mustahkamlanadi.

f) Media savodxonlik darslari va seminarlar

Oliy ta'lim muassasalari doirasida raqamli xavfsizlik, mualliflik huquqlari, manipulyativ texnologiyalar haqida maxsus modul darslar o'tkazilishi lozim. Bu bilimlar talabalarni media maydonda mustaqil va mas'uliyatli ishtirokechi sifatida shakllantiradi.

4. Tatbiqiy tajribalar va ularning tahlili

Qator texnika oliy ta'lim muassasalarida olib borilgan amaliy tajribalarda talabalar ishtirokida media vositalar bilan ishlashga oid mashg'ulotlar samaradorligini ko'rsatdi. Misol tariqasida quyidagi eksperimentlar natijalari e'tiborga molik:

a) Toshkent axborot texnologiyalari universiteti (TATU) tajribasi

"Raqamli loyihalar va kommunikatsiya" moduli doirasida talabalar o'z texnik loyihalarini 3D grafik, infografika va animatsion video orqali taqdim etishga o'rgatildi. Natijada, talabalar orasida texnik tafakkur bilan birga estetik va kommunikativ kompetensiyalar ham rivojlandi.

b) Farg'ona politexnika institutida o'tkazilgan eksperiment

Talabalarga YouTube va Telegram platformalari uchun qisqa video-darslar tayyorlash topshirig'i berildi. Jarayon davomida talabalar texnik tushunchalarni sodda, ommaviy tilda ifodalashga o'rgandilar. Yakunda talabalar nutq madaniyati, kontent yaratuvchanligi, texnik tilni moslashtirish kabi ko'nikmalarni egallashdi.

c) Respondentlar fikri asosida tahlil

So'rovnoma va suhbatlar orqali aniqlanishicha, talabalarning 82 foizi media vositalar bilan ishlash ko'nikmasi ularning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirishini tan olgan, 76 foizi esa mediamateriallarni o'zlashtirishda mustaqil ta'lim samaradorligini sezgan.

Bu natijalar media kompetensiya texnik mutaxassislar tayyorlashda yordamchi emas, balki markaziy o'ringa ega komponent ekanini tasdiqlaydi.

XULOSA

Zamonaviy texnologik taraqqiyot fonida texnika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni mediamadaniyatli, axborotga ongli munosabatda bo'ladigan, o'z fikrini media vositalari orqali aniq va samarali yetkaza oladigan mutaxassis sifatida tayyorlash strategik ahamiyatga ega.

Mediamateriallar bilan ishlash kompetensiyasi bu jarayonda faqat qo'shimcha bilim emas, balki kasbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi bo'lishi zarur. Bu kompetensiyani shakllantirish esa integratsiyalashgan yondashuv, innovatsion pedagogik metodlar, zamonaviy texnologik vositalar va tizimli monitoring orqali amalga oshirilishi lozim.

Maqola davomida keltirilgan nazariy asoslar, metodik yechimlar va tajriba tahlillari shuni ko'rsatadiki, texnika oliy ta'limi talabalarining media kompetensiyasini rivojlantirish — nafaqat ularning akademik, balki kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatining ham poydevoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Баева Л. В. Медиаобразование: Теория, история, практика. — М.: Академический проект, 2020.
2. Potter W. J. Media Literacy. 9th ed. — SAGE Publications, 2021.
3. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. — Polity Press, 2003.
4. Jenkins H. Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. — MIT Press, 2009.
5. Qodirova M. Raqamli savodxonlik va media madaniyat: Oliy ta'lim tizimida yondashuvlar. — Toshkent: TDPU, 2022.

6. Gilmanshina S.I., Rakhimova G.I. Formation of media competence of students in the conditions of digitalization of education // The Education and Science Journal. — 2021.

7. Azizov A., Umarova D. Media savodxonlik asoslari: O'quv qo'llanma. — Toshkent: Innovatsiya, 2023.

8. Livingstone S. Media literacy and the challenge of new information and communication technologies // Communication Review, 2004.

